המאסף

לחדש אלול תקמ"ו

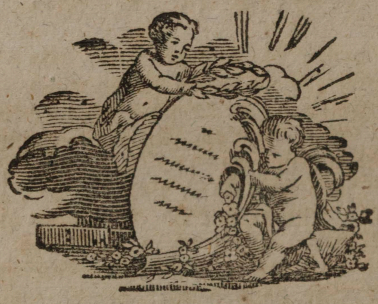

א

כל העמים תקעו כף, מלך ביפיו תחזינה עיניכם

באדה תלוים הבשורה לאמור: כח יבח המלך החדיר
פרידריך ווילהעלם לשחת פניו חל עמו
לכרות ברית עם יושבי תרמו, ועל כל פניה גילה. הן זאת
תנחומותיהו על גויעת **פרידריך** השני, בהשחיר חחריו
דרכה שבע שמחות לעמיו, חיש נדיק ויער חהב החדש ותומך
החכמה המשפט והצדק. מה טוב גורלכו ומה יפה ירושתכו!

טרם בחילה לספר תולדות הזמן מיום בח המלך עד
שובו, נודיעך הקורח הבשיש חת הספרד הגדול
חשר היה ביום ח' י"ו לחדש הזה יום המיועד לכל חבשי
נדיבתנו, מקום חשר דבר המלך ודתו מגיע, לספוד ולקונן
 עלי

עלי לחדת הארץ בהחסף מלכו, ולהיות כי תקצר הירושה מהכיל, נכתוב כאן תחלה לת לחסר הי' לקבל עדת ישראל פה העירה, וכדפים הבאים נספר גם מעשי יתר לחיינו בני ישראל הדרים במדינה זו, לחסר לח בחו בכתובים תוך הנלחע"טען.

יום א' י"ז אלול.

קודם חצות היום התאספו יחד כל היהודים הדרים פה, בבה"כ הגדולה מלובשי שחורות, והבימה והלוחות לחסר כתוב עליהם ברכת הנותן תשועה היו מעוטפות שחורות, והפרוכת והמבסה היו לבנות, והס"ן זמר מזמורי תלים ט"ז, י"ז, כ"ה, כ"ז, כ"ו, פ"ו, על פטירת המלך, ומזמורי כ"ח, ע"ב, ק"י, קמ"ד, לברך לת המלך יורש הכתר, ולח"ז התפלל תפלה נעימה חברה לכבוד המלך. לחרי סיום התפלות, דרש הרבני מוהר"ר לפרים הילבוט דרוש בספר לכבוד המלך והיה נדפסת בל"ל ע"י ר' לינק לייבל לטובת הנדקה. ולחרי הדרשה נוליך הס"ן לת הספר תורה והבילו על הבימה והתפלל תפלת לל מלח רחמים. ומסך התפלה הזלת קבלו הנבחים כדבת לים ולים לקופת הנדקה, והמעות חלקו בין עניי עמנו ועניי הנוצרים.

יום א' כ"ד אלול.

היום בין שעה שביעית לשמינית במלח לשוכנו רנף בקהל המון מונג כי מלכנו החסיד והחדיר בח לל חומות קריתנו ויתן ושכל טוב על פניו, כל רוחה לותו יגיד עתידות טובות למו עמו, כי הנף טוב ותוסיה על שפתיו, ולהבת עמו שמח לבו ויגל כבודו. עבר לחט לחט תוך רחובות הקריה בין רבבות עם לחר קריב שתו עליו ויקרלו לפניו לחברך:

יחי אדוננו המלך פרידריך
ווילהעלם האהוב

עד כותו להיכלו , מקום אשר עמדו שמה כל הסרים לקבל פניו , והעיר קעניגסבערג נהלה ושמחה .

יום ב' כ"ה אלול :

אחר חצות היום הלכו פו"מ קהלתינו ה"ה לחיים המפואר הנגיד ר' מענדל בן ר' אבא , והקצין הנגיד ר' בער המבורג והנגיד המפורסם ר' בערמן פרידלענדר , יחיו , לשלח פני המלך בתקנה ההולכת לפניהם שיר בלה"ק ול"ח , וז"ל : *)

* * * * * *

מזמור

לפרידריך וילהעלם השני

מלך פרייסין ביום נשאו כתר מלכותו .

א

לַיְיָ הַהוֹד וְהֶהָדָר עַל־כָּל־רָמִים
בְּהַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ עֵין־אֱנוֹשׁ לֹא שָׁזְפַתְּהוּ
וְחַסְדּוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ וּגְדוּלָתוֹ
תּוֹרָה לְלֵב־מַשְׂכִּיל לֶקַח אִישׁ־בִּינָה :

ב

*) חמר הכותב להיות דבר זה לזכר עולם לדורות הבאים למען ידעו הבאים אחריהם את המנהג אשר נהגנו בו בקבלת

ב

מֵרֹאשׁ כְּבָבִים עַד עָפָר דָּק

מִרְאֵם הַנּוֹרָא עֲדֵי עָשׂ זוֹחֵל

כָּל־יְצוּר יַחֲוֶה כָּל־יֵשׁ יַבִּיעַ

אֱלֹהִים מְשֻׁגַּבִּי נִפְלָאִים עֲלִילוֹתָיו׃

ג

בקבלת פני המלך תלוי פה ספור מתכונת הציר ומתכונתו כחצר היה, וכחצר בת לכי בכתובים אשר כתב עליו שר נוגרי לרעהו: "לחם נדיבו דער קעניגסבערגען יודן מיכט דיזער נחטיון עהרע. דען זיההלט ערההלטן זיך הירבייז חוכד זיך מעגן זעלבסט דריבר חורטיילן. עס וואר חוף וויסן פטלחם גדרוקט, העברעש חוכד דייטש. דער בחכד וואר בלימערהכט קחמט מיט זייער גשמחקפחללן גירלחכדע גנירט. חוף דין דער מיטטע זיין זילבר גלחסטע שפיגל. חוף

דעם זייגן דעקל וואדן דיך כחמעגם טיפרע זייבר מחיעפטעט, זין נחלד שטיקר חרבייט, זין זיינס פחלמן קרחכן חוכד חבן זייבע בייך בזעגטע קרחכע. חוף דעם צוייטן דעקל זחהע מחן זייבע וויבלידע פיגור זין זיינס גשמחקפחללעך גוחכדע כחך חריעב; טחליעפס קחסטוס גקלידט, קביעבד. ביבטר דיזר פיגור (וועלבי דיך יידיפע נחטיון פחר שטעלטע) זחהע מחן טרימרן זיינס שהבעגן גבידם פחן חלטעס עהרווירדיגן חבזעהן, פחן וועלבן זיין טייל זין דער גשטחלט זייבינגער פפיילער חוכד זייבינגער כרוכשטוקע זייבער פפחרטע זיבר זיהרן קחפף הערפחר רחגטע. פחר זיהר לחגען דיך זיבוינגזיגן דער רעליגיזן, דעם רעבטס, דער חחבדלוכג, דער קינסטע חוכד וויסעבזחפטען, חוף וועלבי זיך מיט דעם ציינע; פינגער דער רעבטן הינדיטעט, זיבדעם זיך דיך ליבקע

ג

סְעָרָה תִּתֵּן קוֹל גִּבּוֹר אֱלֹהִים וְעוֹז
רַעַם יָרִיעַ אֵל שׁוֹפֵט הוּא וְזוֹעֵם
יְשַׁלַּח בְּרָקָיו יַגִּידוּ אֵל נוֹרָא הוּא
אֲפִיקֵי מַיִם יֶהֱמוּ רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ׃

ד

חֲנוֹ סֶלַע יוֹלִיךְ קוֹל הֲנֵי לְמַחֲסֶה
אֲזוֹב יַעַר יַעֲנֶה לְמִחְיָה שְׁלַחֲנִי
כָּל זִיז שָׁדַי יְחֻוֶּה חַיְתוֹ יַעַר יַבִּיעַ
יְצוּרֵי אֵל נַחְנוּ רַחוּם הוּא עַל כָּל מַעֲשָׂיו׃

ה

ליקט תוס וועלכע זיין טייטל זייגעס האלב נלעזטן
פעסלם ליגט , פלעסכד נעגן דען זיכר זיך שווע׃
בעגדן לדלער חוץ נהאבען העלט , נו וועלכס חוץ
זייהר זעהר שמאכטנדר בלוק גרייכטעט חוזט . דער
לדלער ווירפט דיך זייגע העלפטע דעס פעסלם ,
דען ער נער ריסן נו האבן שייגט , הרוכטר . דיך
לעגטע פיר סטראפען דעס נדיכטס נעבען זייגע
נווייפ ער קלערונג דיזער זעהר זיכרייכן לידע ,
מען בדארף זיהרר אבר ניכט . ווען מען דאס סטיק
זעלבסט נוזיכט זיכדעס דאס נמועלדי רעדעכד נכוב
חוזט , זיך פרטרעפליך חוזט דיך נייככוכ , לוכד
זי מייסטרהאפט האט דיך סטיקרין (עין ווכנם יידי׃
טעם פרוילכנימר , כאמעכם פרידלעכדר) דורך
זיהר כאדל לעבען לוכד נרחניע אכנוברינגן נוואוסט׃
עם לאנ לוין זייגס פאכסן סאמטנעס קיכן רייך מיט
נאלד נוענט , לוכד נסימטע זיס נאכלן זעהר ווהל
נו זייגס נטענקע פיר זייגען קעניג . עכ״ד הכותב .

והנה

ה

תִּפְאֶרֶת מַעֲשֵׂי הָאָדָם אַתָּה
וּעוֹלָם בָּךְ אֶתְפָּאַר יֹאמַר אֱלֹהִים
קָרוּץ מֵחֹמֶר נִשְׁגָּבְךָ רַעַת־אֵל
עֵין־בָּשָׂר עֵינְךָ אוֹתִי לֹא תוּכַל רְאוֹת׃

ו

הַבֵּט אֶל־אִישׁ־צִדְקְךָ מִיקַר־שִׁבְטֶיךָ בְּחַרְתָּו
מָלֵךְ נְסַכְתָּיו רֹאשׁ לְאֹם אֲשֶׁר מָחוּ
תַּחְתֵּי בָּאָרֶץ יִשְׁפּוֹט לְאֻמִּים
בְּקוֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ מִפָּנָיו תִּירָאוּ׃

ז

אֶתֵּן לְמַלְכִּי עֹז אָרִים קֶרֶן־מְשִׁיחִי
יַקְדֵּם לְיוֹם־אֵיד בְּצַר לְמִשְׁעַן־לָכֶם
יַגְבִּיהוּ לָשֶׁבֶת יַשְׁפִּילוּ לְרָאוֹת
יָחוֹס עַל דַּל יָדִין אִישׁ בָּצַע׃

ח

והנה כנים דבריו כי נסתלו כל הרוחים על יופי המלוכה וכפרט להיותה כלה עטוי' ע"י יהודים • וכבוד גדול היתה להבתולה הכלה מ' נליקל בת המנוח ר' חייס ניולן ז"ל ע"ד המלוכה המפוארה הזאת • וגם המעלך קבל את המנחה הזאת בחסד גדול כאשר יסופר עוד בדף הזה •

ח

עִם נָבָר יִתְבָּרַר יִתְפַּתָּל עִם־עִקֵּשׁ
פְּנֵי־אָדָם לֹא־פְנֵי־אִישׁ יִשָּׂא בְשָׁפְטוֹ
כָּל־הָעָם תַּחְתָּיו כָּל־אִישׁ בְּמַחֲסֵהוּ
טוּב־הָאָרֶץ יִשְׂבַּע וּבְמִעוֹנוֹ שָׁלוֹם סֶלָה׃

ט

וְאַתְּ הַבַּת פריסן נָקַרְתְּ בְּעֵינַי
עַל־בֵּן שֶׁמֶן־שָׁשׂוֹן עַל־כֹּל מְשַׁחְתִּיךְ
מִשְׁרֶשׁ בראנדנבורג יָצָא חֹטֶר־עַז
עַל־כֵּס־מַמְלַכְתֵּךְ הוֹשַׁבְתִּיהוּ נָצַח׃

י

חָכְמָה מִלֵּאתִיו עוֹ־אֵל נָתַתִּי לוֹ
צֶדֶק בִּימִינוֹ בִּשְׂמֹאלוֹ חֶסֶד וַהוֹד
מַצְפּוֹן יְאַשְּׁרוּהוּ עַם יָמִין יָרִיעַ
מֶלֶךְ־פריסן נִסֵּי נוֹרָאִים מִפְּעַלוֹתָיו׃

יא

הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים כִּי טוֹב בְּמִקְהֲלוֹת בָּרְכוּ יְיָ

פרידריך וילהעלם השני בָּחַר לוֹ יָהּ
משמים

מְשָׁמַיִם אֱמֶת מִשִּׁיחוֹ כֵּס־פְּרֵיסִין אַתָּה לְמוֹשַׁב־לוֹ
בֶּאֱמֶת וָצֶדֶק כְּנֵגָה לֹא־תְמוּט עוֹלָם־וָעֶד׃

יב

יַעֲקֹב דָּבָא מֵאָז יִשְׂרָאֵל מְזַר לַעֲמִים
עֶבֶד חֲבוּשׁ־יָרִים הֶרֶד לִמְתִים מֻחָלָד
(עוֹד לְקוֹל חֲבָלָיו תְּצִילֶינָה אָזְנֵי צַדִּיק)
נִכְחַד מִמִּשְׁפָּט אָדָם לָחֶם עֲצָלוֹת יֹאכַל׃

יג

עַד עָקֹם פְּרִידְרִיךְ מָלֵא רוּחַ נְדִיבָה
וַיִּמְתִּיק מֶרֶר אֵיבָה אָדָם הוּא אָמַר
כְּאֶחָד הָאָדָם אֲרַחֲמֵהוּ בָּטַח בְּצִלִּי יִחְיֶה
וַיִּשְׁלַח אֶגְרוֹת מוֹטָה וַיַּעַל כַּיּוֹנֵק מֵאֶרֶץ־צִיָּה

יד

צַדְקָה דִּמְעַת עַמִּי מְשָׁרִים נִגְּרָה עֵינָהּ
אָבֵן תִּקְוָה תָּשִׂים הַפְּגָה, נֹחַם בְּפִיהָ
גְּוִיָּתוֹ שָׁב אֶל־עֲפָרוֹ רוּחוֹ עוֹדוֹ חַי —

עודו חי בפרידריך וילהעלם כי־בא השלם

מעשהו:

טו

מלכי נסיך־יי היום בקדש הליכותיך

אלהים באמונתו בחר־בך בידך נתן שלום־עמים

הבט בחסדך על הערער מבליעדך ישפון צחיחה

דמעותינו תודה ליי בך ישמח יעקב יגל ישראל.

כבואם אל מצר המלך, וינד לגמור בלו רעתי היהודים להשתחות לפדוכנו המלך. וילו להומיל עד אחר לחם הפרים. אז כח בעצמו וכבודו ויקח את הסיר מעל הכר בעין יפה ויבטיח את חסדו לעמנו והפרנסים שבו לביתם שמחי וטובי לב. וכפי הנשמע דבר המלך טוב על היהודים בהתאסף אליו שריו יועציו רעשונה במלכות וירחם את מבקת היהודים לגמור: מצאה חן בעיני.

יום ג' ד"ו אלול.

היה היום המובחל לבני המדינה לקבל עליהם עול המלכות והוא היה יום משתה ושמחה לכל בני עירנו מבקר עד אחר חצות הלילה, מפי עולל ויונק עד זקן ושבע ימים כשמע רבה והלל, ותפלה לאל חי יאריך ימי המלך ילליח כל דרכיו ויעליח עמו לב כל מלכי ארץ, בימיו לא ישמע קול נוגש ומנקש עשוק, כי אם צדקה ומשפט אמת ושלום.

ב

מכתבים

תחימת דברי האיש השואל וכו׳.

צא ולמד מהחכם היוצי סיפלק״ר[1] שטעם רשם לכל הרופאים אשר מימיו חבו שותים בחמתו זו, והוא כתן סימנים מחליטים את הנוסם למת כידוע לחכמי הרופאים נעכ״ז אין אחד מרופאי זמננו אשר יחזיק כח לתמוך לו לחכזכים הסימנים האלה. ומאין נח לכל רופא אשר תרגלה אם יש לו סימנים מוכהקים לתמור זה מת וזה כתעלף? — ומה יענו המתנגדים בכעך ומקום שאין שם רופא מומחה לו בקיא לנמרי, למה לא יהא ספ״ק זה כדין זה וכבר דחוסטין שמא כתעלפו. ובנית פחמנים דברי הרמ״כם המדחה את מטתו ה״ז מסוכח משום לעך שמי ומשום העפסת החויר במקום המת, אבל היכן לתך מיטמנהו בעפר תיכף ביום מותו?

פוף כל סוף לדעתי אין פרנס נדר ואין מכשול לעשות כמו שיעץ הרב המבם המחבר **הרמב״ם** זצ״ל וזה לעשות מערה בבתי הקברות להניח שם המתים עד אחר שלשה ימים ולהפקיד שומר עליהם, ואשרי לבדיב בעיר אשר יעשה זאת למען הסיר מאתנו לחות שפתים כאשר רחינו רבים מחכמי העמים דברו קשות על זה. ולרלי אעתיק לך הנה דברי חכם אשר חון ומחבר לבתוב על כל מעשי החדש ינירותינו ותכונותיו וו״ל.

„היהודים הם בסכנה גדולה להקבר חיים, כי הם „מקוברים את מתיהם כיום מותם וכן מניחו לומות רבות „בכשלים במנהג הזה ומוסבים שהגוף המוכח מכלי בשיבת „הרוח וקר ע״פ בלו הוא מת מקלט. וידוע כי „כל הרופאים יעידון ויגידון כי אין סימן למיתה מוחלטת „בי אם בסיקת הבשר, ולכן המשכיל יזהר מזה למען „לא

„לא יבוש החי להתעורר בקברו ולו ימות מיתה משונה „ר"ל . עכ"ל „ *) .

זהרוצדה לבחון עוד את הדבר הזה יקרא ס' קטן בל"ש אשר יצא לאור בשנה העברה , אשר השמתי שמו בשולי הדף הזה**) ועוד ס' כתוב בלשון צרפת הנרפס למטה***) . וירחה ספורים רבים יתחלה עליהם , ויבחים אתי לתקן את המעות הזה . ואנכי לא אראה עוד בדברים בענין הזה , ואפן אל חכיר הרופאים רופאי היהודים אשר בזמננו ה"ה החכם החוקר המפורסם מ' מרדכי הערץ החפרחטה בברלין , אשר לו עזו בחכמת הטבע ויסודתו בהרי קודש חכמת התורה אשר שתה מכחרה בחר מים חיים בנעוריו , והוא ידריכנו על נתיב האמת .

שואל כה אדון נעלה ! בבוא כעך עבד עברי לדפוק על דלתי מדרשך , להסיר עיפך כמעט רגע מהגיע בתעלומות הבריאה ולשמוע עצה מפיך על דבר קל בעיני חכמי עמנו , וקשה לכל מסיס עין בחקירה . אתה הראית לדעת כי יעבלית חקירת האדם הוא — האדם . למדת תורה , דרך ארץ , חכמה , ומוסר , ותלך ימים רבים מתבודד עם רעיתך החכמה , ירדת פלאים אל עומקי מהלכיה ותסק שמים להתבונן בברואים למען הסכל וידוע לו . חקרת ודרשת , עלית ברוח מביאתך עד מוצאך הנדר הסגור לפני קרון מסוגר , מקום אשר שם החכמה תוניח קול לאמור : עד פה תבוא ולא תוסיף ! ותשוב לאט במסעול החמת והכינה עד כוחך אל אחיך יהודי אשר כמוך . עליהם , על יצירתם ותכונתם שמת עין . ועל האדם הזה חמרת אהבי למשען לו , יומם ולילות לא

*) Villaume Geschichte des Menschen. S. 156.

**) Das grosse Unglück einer frühzeitigen Beerdigung, aus ältern und neuern Geschichten deutlich bewiesen, zum Unterricht und (zur) Warnung besonders des Landmannes aufgesetzt. Leipzig 1785.

***) Pinceau memoires sur le danger des inhumations precipitées.

לא תשבות מדעת את מהותו ואיכותו, למען לדע המייחד מחליו, ולהסיר מאתו כל מכאוכו. גזרת תומר ויבי. כי לא כאחד הרופאים פנית להבוף לבדו למען הכיר אותו, לחברו, עורקיו, ועידיו, כי גם על הנפש שמת לבך. כדעתך הרגיש בדפק החומרי חוש הדם וקורו מלואו וחסרונו, כן ידעת מצא דפק הנפש לעמוד על תכונת הסעיפים והרעיונים והתפעלויות הפנימיות ולאת מזור לכל ערלת לבב ותמהון הרוח. עליך תדוכי! הדבר, מפיך תשמע מופתו. לך יחלו עיני לתת מענה על השאלות אשר תגיד הנה.

א לא יש עילוף הדומה למיתה, ר"ל אם יש עילוף אשר לו כל הסימנים אשר כתן היפאקראט"טעם היוכי למיתה ואשר עליהם אנו נסתכים, אם אין?

ב אם כנים דברי האומרים יש עילוף דומה למיתה עד כמה המצא ימצא עילוף כזה למען דעת אם יש עילוף כמשך כלי פימן חיות עד שלשה ימים אם אין?

ג אם לא ימצא היוה סימן אחר מלבד סימני היפאקראט"טעם אשר יורנו לומר זה מת ודאי וזה ספק מת, למען נוכל להכיח את הספקים עד כמיקת הכבר ואת הוודאין נקבר לאלתר?

ד אם אין לנו סימן למיתה מוחלטת כלל, איך כעשה לאנשי המסתירים בעצין הלבת המת, למען נצא מכל הספיקות שבעולם ולמען לא נעבור גם על לא תלין?

ה לתת עצה לבניגו איך נדע לעשות הפקידה בכוך או במערה כאשר הזכרתי לעיל, וכאשר הזכיר גם גר דורנו הכבוד בעו"ה חוא הרמ"בען ז"ל. ולפי דעת חכם אחד לא קני חוא לבדו כאשר תחזיקה עיניך בספר אשר תרשום בשולי העלה *), אשר יספרו דבריו בעיני, למכס לא תבנה על יקודותיו טרם תשמע מענה מפיך.

על החשם השאלות האלה לבקש מענה ממך החכם אם בלה"ק אם בל"ת. והיה נבוא דבריך אל מבית דורני לשון עבר ישימוס בספרם המחשך. והיית רופא חולים

*) Der deutsche Merkur, September 1786. S. 276.

חולים ומחיה מתים (חייס המשוכים למתים) כי עליך הדבר להיותך שלם בכל ושמך גדול בכל הארץ • אלה דברי הברצע לתהבתך וסר אל משמעתך •

האיש השואל על דבר מנהג הלנת המתים .

דבר אל המדברים *)

שמעתי דבת עם מסביב יזימון עתק בפי ויחרפוני בקהל עם על לא חמס בכפי • לא מירחת קללתם אשר קללוני ולא מחרדת חרפתם אשר חרפוני פתחתי פי לדבר , כי מי פתי יקור הנה לפנות אל כל פה דובר תהפוכות ומולך רכיל בעמו , ומי בר לבב יחרד לקול ריק היוצא להבל ? גם לא להתוכח עמהם למען הדריכם על מעגל יושר יצאתי , כי מי ירהב בנפשו עוז לחמור הפכתי עור כושי או הפחתי רוח בינה בלב עקש ? וכבר גזר החכם משפטו לחמור אם תכתוש וכו' • אך למען אחי וריעי דורשי האמת ושוחרי הטוב אשר שומעים תלונת המדברים האלה , ואינם משיבים או מחסרון הידיעה על מה תמכתי יסודותי , או פחד פחדו פן יבי' גם המה לבוז בשיבי המדברים • להם אני נושא את נפשי אולם אדרוש לקרות הדברים האלה למען ידעו כי לא עולתה בי •

בסי' • כ"ח בניאורי לסדר התפלות כתבתי הדברים האלה אשר לעתיקם הנה בלה"ק ז"ל „עשה למען ימינך, „פי' למען תפארת הנצוח אשר עשית עם ימיכ . מאמר הזה „הוא מוסכל (ר"ל תאר הימין להשם יתעלה) וכא בס' תהלים • „התארים המוסכלים ואמורים על השם לשבר את האזן כתבתים „והעתקתים שם נמצאים בתנ"ך • למען לותן הנכתבים ממחברים „אחרונים ואינם נמצאים בתנ"ך מכעתי מלהעתיקם • מטעם „הזה לא יוכל איש יהודי נבון להנדיק את הפיוטים הנאמרים „בימים טובים • ומה טוב ומה נעים בבא אדם גדול להיסיר „את הפיוטים ולסקלם ממחמרים כאלה שכרו הרבה מאד„ ע"כל •

לא

*) ביאור מלה זו בלשון המחקרים עיין מורה נבוכים פי מהמלות הזרות אות ד' •

לא להלעיג ח"ו על הפיוטים יצאתי ולא לשחוק על חומרם כתבתי זאת, כי מי יפצה פה נגד מוכיח ישראל? מי שמכי סר ושופט לדבר על דבר הורגלנו בס קהלות ישראל מימים ימימה ורבנים וחכמי הדור רואים ואינם מוחים. קלילה לי לריס לב להרהר אחרי מעשי בני עמי. הנס שדחיתי רוב העולם ככלל בדברי הגביה בחמרו בפיו ובשפתיו בכבודו ולבם רחק ממני להיות דברי הפיוטים לשון קשה וקצר לא יבינום במעט אחד מאלף, ע"ז לא עלו המלאכה לגמור כי ידעתי קט שכלי וקוצר רוחי, אף כי מה גדול כח ההרגל בבני אדם, ואיך יאמר המשכיל מלצנות פה לדבר נגדו. אך דבר זה הוא קדוש הפס ונוגע בכבוד המקום ב"ה לכן אחרתי במקום שאין לוים השתדל להיות לוים, ולא להורות לעבני ספה בקצת הפיוטים הרימותי ידי כאשר עשה הרח"בע בפי' לס' קהלת כי מי יכנים רחמו בין הריס גדולים, אבל אנכי לא חדשתי מלומה כי אם הוספתי ידי שנית לעורר לב המשכילים בעם על דברי מסה קדוש ישראל הוא הרמב"ם ז"ל אשר כתב בפ' תשעה וחמשים לחלק הראשון מס' המורה ז"ל:

„והמופלג בענין הזה אמרו בתלים לך דומיה תהלה.

„פי' השתיקה תלך הוא השבח וכו' וכבר ידעת „אמרתם המפורסמת אשר מי יתן והיו כל המאמרים כמותה, „ואני אזכיר לך בלשונה ואע"פ שהיא ידועה, להעירך על „ענייניה, אמרו הוא דכתיב קחי' דר' חניגא אמר אחל הגדול „הגבור והנורא האדיר החזק והאמיץ, ת"ל סיימתינהו לכולהו שבחא „דמרך. השתא ומה לגי תלת לי לאו דאמרינהו משה בתוריתא ואתו אנשי „כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה אנן לא ניכון לאמרון להון. „ואת אמרת כולי האי מאי למה הדבר דומה למלך בשר ודם „שהי' לו אלפי אלפים דינרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף ואלא „נאמר הוא לו. עד כאן הגיע מאמר זה המפיד. ומשכלל „תחלה שתקו ומאסו רבוי תארי החיוב, והתבונן איך הרחיב „כי התארים אלו הוכחו לשכלנו לבד לא אמרנום לעולם ולא „דברנו בדבר מהם ואמנם כאשר הגריך הכרח הדבור לבני אדם „כמה שיתקייים להם מעט ניור כמו שאמרו דברה תורה כלשון „בני אדם שיתואר להם הבורא בשלמויותיהם שכליותינו שבעמוד „על המאמרים ההם ולא נקרא שמו בהם אלא בקריאתנו „אותם בתורה לבד. ואמנם כאשר בלו אנשי כנסת הגדולה „והם נביאים ומדרו זכרם בתפלה תכליתנו שנאמרם לבד. „ועקר זה המאמר באמרו שנשי הכרחים בודאנו בהתפללנו בהם „אחד

„האחד מפני שבתו בתורה והשני מדר הנביאים התפלה בהם.
„ולולא ההכרח הרחמן לא זכרנום ולולי ההכרח השני לא
„הסירונום ממקומם ולא התפללנו בהם. ואתה מרכה בתארים:
„הנה כבר התבאר לך גם כן מלנו הדברים שאין כל מה
„שמצאתו מן התארים המיוחסים לבם בספרי הנביאים ראוי
„לנו שנתפלל בהם ונאמרם שהוא לא יאמר לחלטה דאמריכו
„משה רבנו לא הוה יכלינן למימרינהו, אלא תנאי אחר ואמר
„ואתו לכאי כנסת הגדולה ותקנתהו בתפלה ואז מותר לנו
„להתפלל בהם. ולא כמו שעשו הפתיים בחמת אשר המרינו
„בשבחים והתריכו והרבו דברים בתפלות מברוס ומוליות קבנוס
„להתקרב בהם לבוא לפי מחשבתם יתארו הבורא בהם בתארים
„אלו יתואר בהם לפי מבני אדם הי' מסרון בחקו:
„שהם לא הביאו אלו העניינים הגדולים והחשובים הזרים משכלי
„ההמון ולקחו הבורא יתברך מדרש למשוכותם ותארוהו וספרוהו
„בכל מה שיחשבוהו רחוי. ויותרינו לשבח בזה עד שיעוררהו
„להפעל במחשבתם. וכ"ש אם ימצאו כתוב מדברי נביא בזה
„יהי' הענין מותר להם שיבואו לכתובים שריך לפרשם ע"פ
„ושיבוש לפשוטיהם ונזר מהם ויעשו להם שיעיפים ויבנו עליהם
„מאמרים ורבה היתר זה אצל המשוררים והמליצים ואצל מי
„שיחשוב שהוא עושה סיר עד שיחברו דברים קצתם כפירה
„גמורה. וקצתם יש בהם מן השטות והפסד הדמיון מה שרחוי
„לחדם שיחוק עליו לעי טבעו כשמעו ויבכהו עם ההתבוננות
„איך כאמרו הדברים ההם בחק הש"י. ולולא חמלתי על
„חסרון האומרים הייתי מגיד לך מהם מעט עד שתעורר
„על מקום החטא בהם אלא שהם מאמרים חסרונם
„גדלה מאוד למי שיבין ועריך שתתבונן ותאמר אם
„היה לשון הרע והונאת שם רע מרי עשוס כ"ש
„התרת הלשון בחק השם ית' ותארו בתארים יתעלה
„מהם ולא תומר שהם מרי אבל חרוף ונדוף בשגגה
„מן ההמון השומעים ומן הפתי שהוא האומרם.
„אמנם מי שהזיק מסרון המשקרים הם ויאמרם
„הוא אלי מכלל מי שאמר בהם ויחפאו בני ישראל
„דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם. ואמר ולדבר
„על ה" תועה. ואם תהי' ממי שיחום על כבוד
„קונו אין ערוך לך שתשמעם בשום פנים כל שכן
„שתאמרם וכל שכן שתעשה כמותם" ע"כל.

והרוצה

והרוצה להסתכל בענין הזה עפ"כ יקרא הפרק הזה בפנים הספר עם דברי המפרשים • ועוד ימצא מבקש האמת את יוסר דברי בס' של"ה דף רכ"ו ע"כ עד רכ"ח •

ועתה יגידו נא המדברים האלה מה פשעי ומה חטאתי כי דלקו אחרי ? הלא לא לחרחר ריב ולא לעורר מדנים כתבתי זאת , ואם מצאו עול בי מדוע שפטו טרם שמעו , הלא אנכי אתם בעיר ותחת אשר סבבו בשוק לדבר קרפות עלי הי' להם לבא אלי ולשאול מענה מפי ? ואם היה האמת אתם , ת"ל יש לי המדה לאודות על האמת ולהסיר שגיאות מקרבי • וביחוד במקום אשר חלול השם לא הי' להם לפרסמו ברבים טרם שאלו את פי • כך למדתי מפי חכמים , הירחה הפנימית בחדש היא להוכיח את עמיתו טרם פרסם קלונו ברבים • והנני אומר נגד עמי אשר אנכי יושב בו • ידעתי כי אנוש אנכי ולא אחליט לומר כל דברי המה כלי שגיאה הגם שעמלתי בשקידה רבה על המלאכה להוציאה לאור מנוקה מכל חסרון , ומי אנכי כי עקר כותבי היתה לשם שמים לתת לנער דעת ומזימה להבינו הדברים אשר יוציא מפיו , כי זה עקר תכלית התפלה כמו שכתב השל"ה דף רמ"ט ע"ב בד"ה **במחשבה ובכונה** , וכו' עד סוף המאמר • ומה שכתוב בס' דרך חיים הובא שם דף ר"ב ע"א ז"ל בקיצור • „יש עוד יו"ד דברים שעוזרים על הכונה והפיכם גורמים בטילה „ואלו הן תורה , חדוש , צורך , לשון , נוע , קול , הבנה „בכתב , שכן , זמן „ואנכי לא אעתיק הנה כי אם מה שכתב על שימן לשון , כי הדברים האחרים יבוקשו בספים הספר למען ירחה הקורא כמה בטולי התפלה יש לנו בדור הזה ואין אים שם על לב • ואיך שיהי רחוי לנו להוסיף אנשים בעלי חכמה ובעלי ירחה האמתית להשגיח על ענין התפלה ומדרה , לאנס לא אנכי הרואה ואינני רחוי לדבר כי ידעתי שכל ערכי וערך כל משכיל לדעת ה' , בעין השם • וזה לשון ס' דרך חיים כאשר בא בשל"ה „הד' לשון , כשיתפלל „בלשון שרגיל בו ר"ל שמשפע בו כל היום לכל צרכיו יקל עליו „לכון וכשיתפלל בלשון אחר לא"פ שיבין מה שיאמר לא יקל „עליו כל כך הלא תראה בט' בחד אפי' המכיונים היטב בלה"ק „מתפעלים יותר בקיצה אחת בלע"ז לפעמים שאומר אותה יותר „מעשרה בלה"ק ולכן מי שיוכל להרגיל עצמו לדבר בלה"ק עם „ריעיו יעשה ויצליח עשו„ עכ"ל •

והנה מה לכם המדברים ! הלא הוריתי דרך לעם להבין כוונת התפלה ע"פ כלה , וחלף עבודתי בעמל ושקידה לתור לחרי כוונת המסדרים , יפיתו כי יוסבי קרנות ? תשמע נגינות שותי שכר מתיר ויניעתי לפרש ולבאר כל דבר קשה ? הנני ! עמו כי נגד ה' ונגד עמו , אם לא קדשתי שמו בין העמים והגבהתי קרן ישראל נגד הקמים עליהם , הרחתי חכמת חכמיה החכמים והירחים בחמת בהעתקתי ובחורי לפרקי תבות ולא עוד ילחר בעמים לבדה חכמת חכמיו . את האלהים תכבי ירא תרומות , ואת עמי תכבי תוכב תהכה בלתי תלוי בדבר ; כי מימי לא לכלתי לחם עצלות והשלכתי יהבי על זולתי . אתה ה" מגן בעדי , אתה בוחן כליות ולב ותדע את ערעפי . אתה ה' ידעת כי מימי לא שנאתי איש שנאת חכם , מימי לא דברתי בזדון נגד אדם למען הכעיסהו , ואם בשגגה יצאתי מון מגדרי לתת רגז בלב עמתי , שפטני ה' כצדקי ; הנסתרות לך ותדע כי במסתריס בכתה נפשי על און אשר פעלתי . מיום עמדי על דעתי בחרתי שבת בחברת חכמים אמתייס למען ילמוד מהם להסיר מעלי התרפים אשר הניבו בקרבי קנת מרבותי בימי נעורי , והם הגאוה והקנאה ודומיהם . וכל מגמת לבי להטיב את נפשי נפש המשכלת מיום ליום , וזה דרך חייס ילך בו כל חובב הטוב והאמת . והי' ברצות ה' להטיב עמי (כאשר חותה נפשי) להרחיב את גבולי , לא תשא פני איש ואומר האמת כאשר עם לבבי בחבור מיוחד , והיה אשר לו דבר אלי יענה בי , ואכבי אשיב לו דברי רכות ואודה את האמת אם הוא אתו ולא אבוש לאמור , שגיתי ! כי ירחי ה' אכבד , ואוהבי תורתו אחבב . אך לא כל מגדל זקן ירח ה' , ולא כל רובץ על ספריס חובב תורה . הלא ידעתם הקניסים אשר התורה נקנית בהם , מתקו דבריהם מדבש ומיוסדים על חכמת הנפש , ואין לבו סימן נדגל מזה , כי האיש אשר אין לו לפחות השליש מהמדות האלה , אין לו חלק ונחלה לא בתורה ולא בחכמה , ודי בזה .

ובטרם אחתום את המכתב הזה , עוד אשא כפיס לך ה' אלהים ! אתה ידעת את נפשי ואת מחוויי , החזיקני כח לגרש מחשבותי ולטהר את לבבי , הדריכני במעגל האמת אשר אהבתי , ותן בלבי לדעתך מנפלאות מעשך , ליראה אותך כל הימים ולעבדך בכל לבבי , הצילני מכל

פנע רע זאכל מסטין, למען לא תכשל לא בדבור ולא במחשבה כנד זיס. ולמען תוכל להבהו בקצר צוית ותהבת לרייצד כמוך, תצר תלוי׳ בה כל מצותיך. הסר לב החכן מקרב כל בשר וכפר כח לכל נופה לנקי חכם, תתה ידעת כי בערותו טנגתו!

איצק אייבל.

מודעא

מחברת דורשי לשון עבר אל אחיהם המשבילים בעם.

ברוכים אתם לה׳ על חסדכם אשר עשיתם עמנו עד הנה לתמכנו הן בכתבים מועילים הן בתגרת כסף חלף מעשי ידיכם, ואשר החזקתם בידינו מלאכת מחשבתנו לעלות מעלה מעלה ולהפיץ תורה וחכמה בין בערי עמנו. ולאשר ת״ל מדי שנה בשנה הוסיפו חכמי אמת וסוחרי טוב לשום חלקם עמנו ולאתוש על סברנו, בזאת כהיום הל המצב לתת כפלים לתוסיף ויכוחו מסבת תקמוי״ן ולהבת כ׳ דפים מדי חדש בחדשו תחת ידך האחד אשר בה עד עתה בעד המקח הקדוש ב׳ ר״ט תין לו״ד.

ולא על דבר המאסף לבד תעמוד החברה מהוסף והלאה כי אם גם על מעשים טובים והנוגים זולתו אשר יגידם הזמן בעז״ה. כי בזו תכשים כדיבי לב ובעלי מעשה מהנדולים ללהקתנו. ולכן לא חברת דורשי לשון עבר תקרא לבד עוד חברתנו כי אם גם שוחרי הטוב והתושיה (דיא נזעלנשאפט צור בפערדרונג דעם נוטן מאנד עדלן). ולזאת לא על בעלי הה״ק לבד יסתעפו ארצי החברה, כי אם כל מסכיל דורש התמת, וכל שוחר טוב וכל

וכל מכס לב במלאכת מחשבת, וכל נדיב באנס פלק כחלק יקח חתנו, להקרא חבר לחברתנו. וחיים חיים חשר יתלו נפשו לעמס ידו עמנו להיות בעזרנו וכתוב חת מחשבותיו לידידינו הכ"ח היקר ר' יואל בר"ל בכית הקנין הסלס ר' דוד פרידלענדר מי בברלין, והוח יודיע לו חת מעיפי התברה ואת תודותיה. קענינסבערג ר"ח חלול תקנ"ו לפק.

חברת שוחרי הטוב והתושיה ודורשי לשון עבר.

שמות החתומים אשר באו בשנה הזאת.

ג"י ר' חברהם חורציל במין ה' חתומים
ר' דוד פרענקל בפרחג
ר' הירש ד"ב במייכן
ר' וולף האדנת קלמיסילענער בפ"פ דמין
ר' זלמן שחלבלך בפרחג
ר' יוסף וויל בפ"פ דמין
ר' יוסע פר"ב הויזם בסקלחב
ר' שמעון מערינטהייס בכון
והכיס חסר מעבותנותם לח נתנו לכתוב חת שמס.

חתימת המאסף לשנה הזאת.

השנה עברה, וחסדיך הי לא יעבורו מאתנו עד עולם! עוד כל ימי חלדנו תפרח כל עדת ישרי לבב. תציץ ציץ והחי לפרי אדרת. זורעי צדקה

צדקה ברנה יקצורו, בגיל והלל בא יבוא נושא אלומות
התבונה. יושב בסתר ומורה צדק לעדתו, אתה ה' היה
מגן בעדו. מושך בעט סופר ללמד בני יהודה דעת,
החזיקהו וחננהו לשון צחות, למען ינעם דברו לחיך
מישפיל. תומך זרועות החכמה ומחזיק היכלה באדני כסף,
אלהים! שלח ברכה במעשי ידיו. תן דעת למשפיל,
בינה לחוקר, יושר לשופט, מליצה למורה, תשוקה
ללומד, וענוה למלמד, לב טוב לעשיר,
ולנדיב תושיה. מגו כסילים הסר לב האבן, ומעקשות
מנפש אוילים. למען לא ישלחו בעולתה ידיהם. פקח
עיני עורים, ונטע אזן לחרשים, שמעו מוסר נבונים,
ויתורו לכת לאורך, כי באורך נראה אור. נחם ה' אלהינו
לשנה הבאה את אבילי עמך ישראל אשר במסתרים תבכה
נפשם על נפלתם נבוא שמשם בצהרים בהאסף צדיק אל
עמו הוא ראש ההכמים החסיר והעניו החוקר האלהיי והטבעי
כבוד מוהר"ר **משה בן ר' מנחם** זכר צדיק לברכה.
אשר הפיץ אור במחשכים וירם קרן עמו בתורה בחכמה
ובמוסר, אשרהו ואשרי חלקו, בו יברך ישראל עד עולם.
תן בלבנו ובלבב בני אחרנו ללכת בעקבותיו לשמור לקחו אשר
שם בפינו על התורה ועל העבודה בדת האמתית, לאהבה
אותך וליראה כל הימים. אנא ה'! מלא כשאלות כל
לב תם וישר, ולא ישמע עוד קול צוחה ברחובותינו.

תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה!